

תורה שבעל פה גמרא מסכת בבא קמא

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה:

$$\begin{array}{rcl} \text{בשאלון זה פרק אחד} & - & (20 \times 1) + (16 \times 5) \\ \hline \text{סך הכול} & - & 100 \text{ נקודות} \end{array}$$

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

ענה על שש שאלות: על חמש מן השאלות 1-7 ועל אחת מן השאלות 8-9.

ענה על חמש מן השאלות 1-7 (לכל שאלה — 16 נקודות).

1. פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמיים

"תניא אמר רבי יהושע ארבעה דברים העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמיים ואלו הן... והשוכר עדי שקר להעיד... אמר מר השוכר עדי שקר ה"ד אילימא לנפשיה ממונא בעי שלומי ובדיני אדם נמי ניחייב אלא לחבריה".

א. (1) פתח את ראשי התיבות האלה: ה"ד.

(2) מן המילה "אילימא" ועד סוף הציטוט יש שלושה שלבים: 1. הצעה ראשונה להעמדת המקרה

שבדברי רבי יהושע; 2. דחיית ההצעה; 3. הצעה נוספת להעמדת המקרה, שהיא גם המסקנה.

כתוב במחברתך כל אחד מן השלבים בשורה נפרדת, וליד כל שלב העתק מן הציטוט את המילים שמבטאות שלב זה.

(5 נקודות)

ב. (1) כתוב את המקרה שבדברי רבי יהושע על פי ההצעה הראשונה של הגמרא.

(2) הסבר מדוע דחתה הגמרא הצעה זו.

(6 נקודות)

ג. על פי המשך הגמרא, היה אפשר לחשוב שהשוכר עדי שקר יהיה פטור אפילו מדיני שמיים משום ש"דברי הרב

ודברי התלמיד דברי מי שומעין".

(1) על פי הגמרא, מי טוען את הטענה המודגשת בקו?

(2) הסבר מדוע היה אפשר לחשוב שעל פי טענה זו השוכר עדי שקר יהיה פטור אפילו מדיני שמיים.

(5 נקודות)

2. הוציאוה לסטים

א. "הוציאוה לסטים לסטים חייבין".

בציטוט זה מן המשנה יש מקרה ודין. הגמרא מקשה על ציטוט זה "פשיטא...".

(1) האם הקושיה של הגמרא היא על המקרה או על הדין?

(2) הסבר את קושיית הגמרא.

(5 נקודות)

ב. "ולסטים נמי דהכישוה" — כתוב את המקרה שבמשנה על פי מסקנת הגמרא המצוטטת. (3 נקודות)

ג. (1) "מסרה לרועה נכנס הרועה תחתיו" — על פי הגמרא, הסבר מדוע לא ייתכן שהמילה "תחתיו" נאמרה

בנוגע לבעל הבהמה.

(2) על פי רבא, מדוע שומר שמסר את הבהמה לשומר אחר — חייב, ומדוע שומר שמסר את הבהמה לתלמידו —

פטור?

(8 נקודות)

3. שומר אבדה

"איתמר שומר אבדה רבה אמר כשומר חנם דמי רב יוסף אמר כשומר שכר דמי".

- א. כתוב מהו "שומר אבדה", וצטט את הפסוק שממנו לומדים על החובה לשמור אבדה. היעזר ברש"י. (4 נקודות)
- ב. (1) הסבר את הטעם לדעה של רבה ואת אחד מן הטעמים שמובאים בגמרא לדעה של רב יוסף.
(2) כתוב הבדל הלכתי בין שומר חנם לשומר שכר בנוגע לגנבה ואבדה.
(6 נקודות)
- ג. "איתיביה לעולם הוא חייב עד שיחזירנה לרשותו".
(1) הסבר את הקושיה. בתשובתך כתוב על מי הוקשתה הקושיה.
(2) הסבר את התירוץ לקושיה זו.
(6 נקודות)

4. המגדיש בתוך שדה חברו

- א. "המגדיש בתוך שדה חברו שלא ברשות..."
(1) כתוב בלשונך את המקרה הראשון שבמשנה. בתשובתך הסבר את המילה "מגדיש".
(2) "שלא ברשות" – שלא ברשות מי?
(5 נקודות)
- ב. (1) "לימא תנן דלא כרבי" – מדוע אפשר לחשוב שמשנתנו אינה כדעת רבי?
(2) על פי דברי רב פפא, הסבר כיצד משנתנו מתאימה גם לדעת רבי. בתשובתך הסבר מהו "נטר בי דרי".
(7 נקודות)
- ג. "דכיוון דאמר ליה עייל וגדוש עייל ואנטר לך הוא".
"דאמר ליה" – כתוב מי אמר למי, והעתק מן הציטוט רק את המילים שנאמרו במפורש. (4 נקודות)

5. "כי תצא אש" – שמעתתא ואגדתא

- א. "ייתיב רב אמי ורב אסי קמיה דרבי יצחק נפחא..."
רבי יצחק נפחא סיפר משל לשני החכמים שישבו לפניו. הסבר את הנמשל של משל זה. (5 נקודות)
- ב. (1) על פי רבי יצחק נפחא, מהו הקושי בפסוק "כי תצא אש ומצאה קצים... שלם ישלם המבער את הבערה"?
(2) על פי הפירוש האגדתי לפסוק, מהי האש בביטוי "כי תצא אש", ומהו התשלום שישלם המבעיר?
(7 נקודות)
- ג. "לומר לך אשו משום חיציו".
הסבר את הביטוי המודגש בקו. (4 נקודות)

6. גידול בהמה דקה

א. "אמר רבי ישמעאל מבעלי בתים שבגליל העליון היו בית אבא ומפני מה חרבו שהיו מרעין בחורשין... ואף על פי שהיו להם חורשים סמוך לבתיהם שדה קטנה הייתה ומעבירין דרך עליה".

הסבר את הקושי בדברי רבי ישמעאל שעולה מן המשפט המודגש בקו, והסבר את התשובה על קושי זה.
(6 נקודות)

ב. "א"ל רב אדא בר אהבה לרב הונא דידך מאי".

(1) תרגם את המילים "דידך מאי", והסבר את השאלה של רב אדא בר אהבה.

(2) הסבר את תשובת רב הונא על שאלה זו.

(6 נקודות)

ג. בנוגע לאיסור לגדל בהמה דקה, אמר רב הונא: "עשינו עצמנו בבבל כארץ־ישראל לבהמה דקה מכי אתא רב לבבל".

(1) מדוע נקבע שאסור לגדל בהמה דקה גם בבבל?

(2) מדוע נקבע איסור זה דווקא בתקופתו של רב? ענה על פי אחת מן האפשרויות המובאות ברש"י.

(4 נקודות)

7. קטע שלא נלמד

לפניך קטע מן המשנה וקטע מן הגמרא במסכת בבא מציעא, דף ל, ע"ב – דף לא, ע"א.

למד את הקטע, וענה על השאלות שאחריו. היעזר בפירוש רש"י.

ביאור מילים: מינטרא – משתמרת

ראשי תיבות: מ"מ – מכל מקום

אלו מציאות פרק שני בבא מציעא

מתני' אי זו היא אבידה מצא חמור או פרה רועין בדרך אין זו אבידה חמור וכליו הפוכין פרה רצה בין הכרמים הרי זו אבידה החזירה וברחה החזירה וברחה אפי' ארבעה וחמשה פעמים חייב להחזירה שנאמר השב תשיבם

אין זו אבידה. ואינו חייב להחזיר שמדעת הניחיה שם:

החזירה וברחה החזירה וברחה [וכו']; א"ל ההוא מדרבנן לרבא אימא השב חדא זמנא תשיבם תרי זמני א"ל השב אפי' ק' פעמים משמע תשיבם אין לי אלא לביתו לגינתו ולחורבתו מניין ת"ל תשיבם מ"מ ה"ד אי דמינטרא פשיטא אי דלא מינטרא אמאי לעולם דמינטרא והא קמ"ל דלא בעינן דעת בעלים וכדר' אלעזר דאמר הכל צריכין דעת בעלים חוץ מהשבת אבידה שהתורה ריבתה השבות הרבה

לגינתו ולחורבתו מניין. דהויא השבה ופטור: דעת בעלים. לומר לו שמור פרטך שהחזרתה לגינתך שמאלתה אובדת: הכל צריך דעת בעלים. גזל גזלן וד' שומרים שהשיבו צריכין להודיעו ואם לא הודיעו ומתה או נגנזה חייבים באחריות דכיון דידע שאבדה ולא ידע שהושבה לא נזהר צה ולא מאכילה:

א. (1) הסבר את הקושיה של "ההוא מדרבנן". בתשובתך הסבר על איזה דין במשנה הוא הקשה.

(2) על פי התירוץ לקושיה זו, מה לומדים מן המילה "השב" ומה לומדים מן המילה "תשיבם"?

(7 נקודות)

ב. "ה"ד אי דמינטרא פשיטא אי דלא מינטרא אמאי".

הסבר את קושיית הגמרא. (3 נקודות)

ג. (1) "לא בעינן דעת בעלים" – דברי הגמרא האלה נאמרו בנוגע להשבת אבדה. הסבר דברים אלה.

(2) על פי רבי אלעזר, הדין בנוגע להשבת אבדה הוא "לא בעינן דעת בעלים", והנימוק לכך הוא "שהתורה ריבתה

השבות הרבה". הסבר נימוק זה.

(6 נקודות)

עליך לענות על שאלה 8 — בקיאות אן על שאלה 9 — עיון, לפי התכנים שלמדת.בקיאות (ללומדים 8 דפי גמרא ורש"י) (20 נקודות)

אם בחרת בשאלה זו, ענה על שניים מן הסעיפים א-ג (לכל סעיף — 10 נקודות).

8. "ת"ר עשרה תנאין התנה יהושע..."

א. רעיית בהמות וליקוט עצים

(1) I. "שיהו מרעין בחורשין" — הסבר תנאי זה.

II. על פי רב פפא, באיזה מקרה אפשר לקיים תנאי זה, ומדוע?

(2) I. "ומלקטין עצים בשדותיהם" — הסבר תנאי זה.

II. מדוע אין ללקט ענפים תלושים, ומדוע אין ללקט ענפים יבשים?

ב. קטימת נטיעות

"וקוטמים נטיעות בכל מקום".

(1) מהי פעולת הקטימה, ומהי מטרתה?

(2) הגמרא מסייגת תנאי זה: "מן אובו של אילן ולא מן חודו של אילן".

I. הסבר את הסייג של הגמרא על פי הפירוש הראשון של רש"י.

II. על פי הגמרא, כתוב בלשונך שני סייגים נוספים לתנאי זה.

ג. דיג בכינרת

(1) I. אחד התנאים שהתנה יהושע הוא שמוותר לדוג בכינרת. העתק מן הגמרא את לשון התנאי.

II. הסבר את החידוש בתנאי זה.

III. על פי הגמרא, כתוב בלשונך את הסייג לתנאי זה.

(2) "תנו רבנן ימה של טבריא בחלקו של נפתלי הייתה ולא עוד אלא שנטל מלא חבל חרם בדרומה".

הסבר את המשפט המודגש בקו.

עיון (ללומדים 6.5 דפי גמרא בתוספת עיון במקורות) (20 נקודות)

אם בחרת בשאלה זו, ענה על שניים מן הסעיפים א-ג (לכל סעיף — 10 נקודות).

9. א. הפורץ גדר בפני בהמת חברו

הרב יצחק זילברשטיין דן במקרה שבו בעל בית השאיר את מפתח ביתו אצל שכנו ונסע לחו"ל. גנבים שהתחזו לבעלי מלאכה הצליחו להערים על השכן, לגרום לו לפתוח להם את ביתו של בעל הבית ולגנוב כסף מן הכספת.

(1) עיין בדברי הרב יצחק זילברשטיין שלפניך, וענה על השאלה שאחריהם.

והינה אמרינן בבבא קמא, דף נה, ע"ב: "הפורץ גדר בפני בהמת חברו, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמיים". וכתב הרמ"ה [הרב מאיר הלוי אבולעפיה] (טור, חושן משפט, סימן שצו) שאם הבהמה נאבדה, חייב לשלם בהמתו. וכתב הבית יוסף שטעמו דכיוון דפרצו גדר בפניה, הווי כאילו איבדה בידיים. ולהלכה כתב הרמ"א (שולחן ערוך, שם, סעיף ד): "ויש אומרים דאפילו על הבהמה עצמה אינו חייב, אם נאבדה". ופירש הסמ"ע (ס"ק ח): "משום דהווי ליה גרמא בניזקין, דהא לא עביד מעשה בגוף הבהמה".

(הרב יצחק זילברשטיין, חשוקי חמד, בבא קמא, דף נה, ע"ב)

במקרה שבו אדם פרץ גדר בפני בהמת חברו והבהמה אבדה, יש המחייבים את הפורץ לשלם בעבור הבהמה ויש הפוטרים אותו מלשלם בעבורה.

הסבר בלשונך את הטעם של המחייבים ואת הטעם של הפוטרים.

(2) עיין בהמשך דברי הרב יצחק זילברשטיין שלפניך, וענה על השאלות שאחריהם.

ועדיין היה מקום לחלק בין הפורץ גדר לנידוננו, דהתם הטעם שפטור משום שהווי גרמא... אבל הכא בענייננו הווי גריה דיליה, שהרי בשעה שפתח את הדלת, נכנסו הגנבים... ונראה דבענייננו פטור... כיוון שהרי לא נתן המפתח לאחר, אלא בא עימו ופתחו לו, ובדק שלא עשה דבר, נראה שפטור אף בדיני שמיים, דהווי גרמא בשוגג, וצ"ע.

(הרב יצחק זילברשטיין, שם)

I. "ועדיין היה מקום לחלק בין הפורץ גדר לנידוננו..." — על פי הרב יצחק זילברשטיין, מהו ההבדל

בין המקרה שהוא דן בו ובין "הפורץ גדר"?

II. בסופו של דבר הרב יצחק זילברשטיין נוטה לפטור את השכן. הסבר מדוע.

(שים לב: סעיפים ב ו ג של השאלה בעמוד הבא.)

ב. שומר אבדה

(1) עיין בדברי הר"ן שלפניך, וענה על השאלות שאחריהם.

לפיכך נראה לי דהעוסק במצווה פטור מן המצווה אף על פי שיכול לקיים את שתיהן... דוודאי בשעה שהאבדה משומרת בתיבתו לא מפטר דעוסק במצווה אמרין ולא מקיים מצווה. ומי שאבדה אצלו אף על פי שהוא מקיים מצווה אינו עוסק בה אלא בשעה שמנערה לצורכה, ובהיא שעתא ודאי פטור למיתב פרוטה לעני, אף על פי שאפשר לקיים את שתיהן ולחזור לנערו, אלא בהיא גוונא לא שכיח. והיינו טעמא, דמדפטר רחמנא חתן אף על גב דאפשר ליה ליתובי דעתיה ולקיים את שתיהן וכדכתיבנא, ילפינן כל שהוא עוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה לטרוח ולקיים מצוות אחרות, אף על פי שאפשר. ומיהו מודינא ודאי שכל שאינו צריך לטרוח כלל אלא כדרכו במצווה ראשונה יכול לצאת ידי שניהם, דבכי האי גוונא ודאי יצא ידי שתיהן "ומהיות טוב אל ייקרא רע" (בבא קמא, פא, ע"ב).

(רבנו ניסים, הר"ן, מסכת סוכה, דף יא, ע"א, מדפי הרי"ף)

I. על פי הר"ן, הסבר את ההבדל בין אדם העוסק במצווה ובין אדם המקיים מצווה.

II. על פי הר"ן, באיזה מקרה אדם שעוסק במצווה אחת צריך לקיים גם מצווה אחרת שהזדמנה לו, ומדוע?

(2) עיין בדברי הרב יעקב ישראל קנייבסקי ("הסטייפלר") שלפניך, וענה על השאלה שאחריהם.

והינה בעניין עוסק במצווה פטור ממצווה איכא פלוגתא אי פטור גם היכא דאפשר לקיים שניהם... ונראה דדעת התוספות הוא דעוסק במצווה פטור ממצווה השנית מטעם אנוס, שאנוס הוא מלעשות מצווה השנייה מחמת טרדת העסק במצווה ראשונה. ואף על פי שאינו אנוס גמור, שווייה רחמנא להאי טרדה בגדר אנוס. ולכן כשאפשר לקיים שניהם חייב. ודעת הר"ן ז"ל הוא דעוסק במצווה הוא פטור גמור, דרחמנא פטריה משאר מצוות בעידנא דעסוק בראשונה. ולכן פטור אפילו באפשר לקיים שניהם בלא גירעון.

(הרב יעקב ישראל קנייבסקי [הסטייפלר], קהילות יעקב, מסכת ברכות סימן טז [מהדורה ישנה: סימן כה])

מדוע העוסק במצווה פטור מן המצווה? ענה על פי התוספות ועל פי הר"ן.

ג. גידול בהמות

(1) I. בעלי התוספות מצטטים מימרה ממסכת סנהדרין בנוגע לרועים שפסולים לעדות: "רועה שאמר

אחד רועה בהמה גסה ואחד רועה בהמה דקה".

על פי מימרה זו, מהי המסקנה ההלכתית שהסיקו בעלי התוספות בנוגע לסוגייתנו?

II. בעלי התוספות הוכיחו מסוגייתנו שאסור לגדל בהמה דקה בארץ-ישראל אף על ידי אחרים.

כתוב אחת מן ההוכחות של בעלי התוספות.

(2) עיין בדברי הרב אשתורי הפרחי ("כפתור ופרח") שלפניך, וענה על השאלה שאחריהם.

פשיטא לן שנוהגין היום בארץ-ישראל אלו הדינין ד"אין מגדלין"... שהרי ארץ-ישראל נאסרו בה אלו הדינין מצד עצמה, שהזהרנו בהפסדה ונצטווינו ביישובה כל הימים ואף על פי שאין הארץ בידינו...

(הרב אשתורי הפרחי, ספר כפתור ופרח, פרק י)

על פי "כפתור ופרח", האם בזמן הגלות היה מותר לגדל בהמה דקה בארץ-ישראל? נמק את תשובתך.

בהצלחה!